

Učbenik pri pouku književnosti v dveletnih poklicnih šolah

1. Uvod

V svojem prispevku želim predstaviti cilje, oblike in metode dela pri pouku književnosti v dveletnih poklicnih šolah, za katere je uveljavljeno poimenovanje skrajšani program (SKR). Opozoriti želim tudi na težave, s katerimi se srečuje učitelj v teh oddelkih.

Problematika pouka v poklicnih šolah sploh je v zadnjih letih potisnjena v ozadje, saj kaže, da so trenutno vse sile usmerjene v izvedbo mature. Marsikaj se bo najbrž spremenilo z novo šolsko zakonodajo, saj ob reformi šolstva prihajajo tudi spremembe učnih načrtov, s tem pa potreba po novih učbenikih za poklicne šole. Odnos do poklicnega šolanja se namreč kaže tudi v preskrbi z učbeniki. Za pouk književnosti na primer ni bilo nobenega učbenika, ki bi bil veljaven posebej za poklicne šole. V triletnih poklicnih šolah so učenci sicer uporabljali berilo za srednje šole (avtorji Kolšek—Kos—Lah—Logar—Šimenc), vendar praktiki vedno znova ugotavljamo, da je učbenik za to stopnjo neprimeren — ne sicer toliko glede izbire besedil kot glede načina njihovega podajanja. Prezahtevna so besedila iz svetovne književnosti, premalo je razlag neznanih besed, literarnozgodovinska in teoretična pojasnila so prezahtevna.

Še slabši položaj je v dveletnih poklicnih šolah, za katere trenutno sploh ni veljavnega učbenika in so učenci odvisni od fotokopij umetnostnih besedil iz različnih virov. Delo pri pouku književnosti je s tem otežkočeno, poleg tega pa se pogosto dogaja, da učenci fotokopije izgubljajo ali pozabljajo doma. S temi težavami sem se srečala tudi sama, ko sem začela v šolskem letu 1993/94 poučevati v dveh oddelkih ti. skrajšanega programa. Zato sem se odločila olajšati delo sebi in zbrati tista besedila, ki jih morajo učenci poznati, če želijo uspešno opraviti zaključni izpit. Ob podpori vodstva šole sem svojo zamisel lahko realizirala še v večjem obsegu, kot sem nameravala. Nastal je učbenik za književnost, ki sem ga namenila učencem dveletnih programov Srednje tehniške in zdravstvene šole v Novem mestu in naj bi ga uporabljali, dokler ne bi dobili novih učnih načrtov za dveletne poklicne šole in s tem tudi nove, primernejše učbenike.

2. Cilji pouka književnosti v SKR

2.1 Opredelelitev ciljev v učnem načrtu

V prenovljenem učnem načrtu za dveletne šole je še posebej poudarjen pomen branja in razumevanja besedila. Cilji pouka književnosti so naslednji: učenci

- se navajajo na smiselno in hitrejše tiho branje ter na knjigo in druge publikacije kot vir informacij in znanja;
- se navajajo na doživljanje in umevanje umetnostnih besedil ter gledaliških, filmskih in TV sporočil;

— si oblikujejo stališča in vrednote, ki jim pomagajo k individualni in socialni identiteti.¹

Učni načrt določa tudi okvirne učnosciljne naloge, s katerimi učitelj uresničuje vzgojno-izobrazne cilje. Prva naloga učitelja v SKR je, ugotoviti predznanje učencev, saj mora ob ugotovitvi obsega, kakovosti in uporabnosti učenčevih jezikovnih, sporočanjkih in bralnih sposobnosti in navad omogočati uspešen razvoj sporočanjkih zmožnosti, bralnih potreb in navad in temu namenjena jezikovna znanja. Razvoj sporočanjkih zmožnosti naj s svojo vsebino podpira tudi književna vzgoja.²

Na bralno vzgojo se navezuje naloga, naj učitelj z branjem besedil različnih zvrsti, domačim branjem in raznimi nalogami učence spodbuja, da sami segajo po knjigi, priročniku, časopisu, strokovni reviji kot viru novih in kakovostnih informacij ter branja za sprostitev. K tem nalogam pritegne tudi šolsko knjižnico in mediateko.

*Branje in obravnavanje umetnostnih besedil naj učence pritegneta k doživljanju lepega, k občudovanju jezikovne in duhovne ustvarjalnosti in k opazovanju izrazne moči slovenske besede v preteklosti in danes. Pouk književnosti in književna vzgoja odkrivata to izrazno in sporočevalno moč tudi kot tisočletno slovensko željo po ohranitvi, po vpetosti v duhovne in civilizacijske tokove Evrope in kot slovenski enakopraven in izviren prispevek h kulturnemu bogastvu in materialnemu razvoju Evrope. Izobraževalnih in vzgojnih ciljev, h katerim vodita interpretativno branje in besedilo prilagojena strokovna razlaga, ni treba širiti s podatki in nalogami, ki ne osvetljujejo besedila in njegovega avtorja, ne njune časovne, jezikovno-slogovne ali sporočilne dejavnosti.*³

2.1.1 Razvijanje književnih sposobnosti

Poglavitno je, sodeč po učnem načrtu in izkušnjah, razvijanje sposobnosti literarnega branja. V ta namen pouk književnosti temelji na delu z umetnostnim besedilom. Z različnimi vprašanji in nalogami, ki jih zastavljamo učencem pred branjem in po njem, spodbujamo njihovo zmožnost za sprejemanje, doživljanje in razumevanje njihovim sposobnostim primerne umetnostnega in neumetnostnega besedila. Zelo pomembno je, da je učencem besedilo doživljajsko blizu. Interpretacijo besedila moramo prilagoditi. Priznati moramo namreč, da je osnovna šola v zadnjem desetletju pretiravala v svoji neselektivnosti. Učenci v SKR ne morejo dlje časa slediti učiteljevi razlagi, zato jih je treba pritegniti z različnimi oblikami in metodami dela. Ob učiteljevih usmeritvah so sposobni ugotoviti tematološke (snov, tema, ideja, motiv) in nekatere zgradbene sestavine besedila (prvine notranje zgradbe — čas, prostor, oseba; prvine zunanje, vidne zgradbe; književna vrsta, zvrst). Prepoznavanja slogovnih sestavin od učencev v SKR ne moremo zahtevati, pač pa lahko samostojno ugotavljajo zunajbesedilne sestavine, pri čemer jih navajamo na uporabo priročnikov in seveda knjižnice.

Pri učencih v dveletni poklicni šoli je težko priti dlje od doživljanja in razumevanja besedila v ožjem smislu. Njihovo vrednotenje besedila se običajno omejuje le na odgovore, kot so: *Pesem (zgodb) mi je všeč. Ni mi všeč*. Svoj odgovor težko utemeljujejo, saj večkrat ne znajo najti ustreznih besed za svoja občutja. Po interpretaciji besedila povežemo pouk književnosti z ustnim in pisnim sporočanjem. Učenci lahko besedilo obnovijo, lahko ga nadaljujejo, se postavijo v vlogo književne osebe. Ob odlomku iz Kosmačeve novele Gosenica bodo na primer spoznali opis in oris ter se poskusili v teh besedilnih vrstah, ob odlomku iz Tavčarjeve Visoške kronike pa oznako. Brez večjih težav bodo uprizorili prizor iz Županove Micke.

¹ Učni načrt za predmet slovenski jezik in književnost. V: Dveletni in triletni programi poklicnih šol (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, str. 105.

² Učni načrt, str. 105.

³ Učni načrt, str. 106.

2.1.2 Književno znanje

Učenec mora v dveh letih šolanja dopolniti znanje 7. in 8. razreda osnovne šole. Pridobiti mora pregled glavnih obdobij slovenske književne zgodovine od ljudskega slovstva in Brižinskih spomenikov do sodobne književnosti. Obdobja mora znati poimenovati, časovno razvrstiti in opisati nekaj temeljnih značilnosti. Sposoben mora biti uvrstiti obravnavane avtorje v ustrezno časovno in slogovno obdobje. V bistvenih črtah mora poznati življenje in delo Franceta Prešerna, Ivana Cankarja in Prežihovega Voranca.

Književnega znanja ne širimo preko vsebin, ki so potrebne za osvetlitev konkretnega besedila in avtorja.

Ob interpretaciji besedila učenec pridobiva ob literarnozgodovinskem tudi literarnoteoretično znanje. Ob koncu drugega letnika loči med liriko, epiko in dramatiko, vezano in nevezano besedo ter ve za njihove značilnosti. Poznati mora nekatere slovstvene vrste (kratka pripoved, povest, roman, humoreska, potopis, spomin). Poznati mora najbolj tipične lastnosti pesniškega sloga (ukrasni pridevek, metafora, primera, ponavljanje, rima). Besedilu zna določiti temo in motive. Literarnoteoretično znanje vedno preverjamo ob konkretnem besedilu.

2.1.3 Književna kultura

Književna kultura — ožji vzgojni cilj pouka književnosti je v dveletnih poklicnih šolah zelo pomemben in najtežje dosegljiv. Če bomo učencem SKR v tako kratkem času, ki nam je na voljo, vzbudili pozitivno sprejemanje leposlovja, pozitiven odnos do književne ustvarjalnosti, potrebo po knjigi, bo to lep uspeh. Poskušamo ga lahko doseči na različne načine: z obiskom kulturnih prireditev, s pripravo razrednih »literarnih večerov«, z različnimi tekmovalnimi dejavnostmi (kdor je v tem mesecu prebral eno/kako knjigo, dobi točko ...), z občasnim spodbujanjem »ustvarjalnih« poskusov (zapišite tri rimane verze, napišite šalo, nadaljaj zgodbo ...). Vse te cilje je težko doseči brez ustreznega učbenika, zato se nam postavlja vprašanje, kakšen naj bi bil učbenik za pouk književnosti v dveletnih poklicnih šolah.

2.1.4 Možnosti drugačnih učbenikov za pouk književnosti

V sedanjem šolskem sistemu veljajo za poklicne šole tiste šole, ki učenca v dveh do treh letih pripravijo na določen poklic. Učni načrt in katalog znanja za zaključni izpit iz materinščine zahteva, da je književno znanje urejeno po literarnozgodovinskem načelu. Temu načelu sledijo tudi učbeniki, ki so v uporabi v srednjih šolah, saj je njihova zgradba odvisna od učnega načrta.

Menim, da je primerno obravnavati slovensko književnost z zgodovinskega načela, če pri tem upoštevamo tudi dojemljivost učencev. Ponovno bi bilo potrebno preveriti, ali bi moral učenec poznati resnično vsa tista besedila iz svetovne književnosti, ki so predpisana z učnim načrtom. Vprašljivo se mi zdi uvrščanje besedil po tematskem načelu, saj menim, da mora biti književno znanje kljub vsemu povezano v trdnější sistem.

V učnem načrtu za dveletne poklicne šole so določeni samo avtorji, ki jih morajo učenci spoznati, zato je učitelju prepuščena večja svoboda pri izbiri besedil in lahko bolj upošteva dojemljivost učencev, čeprav sledi literarnozgodovinskemu načelu. Učenci imajo težave s sprejemanjem starejših besedil, vendar tudi med njimi učitelj lahko najde besedila, ki so jim bolj ali manj blizu.

Na teh izhodiščih sem se torej lotila sestave učbenika za pouk književnosti v SKR.

2.1.5 Slovenska književnost: berilo s pregledom slovenskega slovstva skozi stoletja

2.2 Postopek sestavljanja učbenika

2.2.1 Načrt dela

V prvi fazi sestavljanja učbenika sem pripravila izbor avtorjev in besedil, ki naj bi jih uvrstila v učbenik. O izboru sem se posvetovala s profesorico slovenskega jezika in književnosti, ki ima izkušnje s poučevanjem v dveletni poklicni šoli.

V načrtu sem opredelila tudi namen, okvirno zgradbo in obseg učbenika. Učbenik sem namenila izključno učencem, ki obiskujejo programe dveletne poklicne šole na Srednji tehniški in zdravstveni šoli Novo mesto (poklica kovinar, gradbenik). Moj cilj je bil olajšati pouk književnosti, s tem pa doseči tudi večjo motiviranost učencev za delo. Učbenik naj bi obsegal okoli 50 strani (format A4). Besedilom naj bi bila dodana tudi vprašanja za preverjanje razumevanja besedila in kratka pojasnila o značilnostih dobe, v kateri je besedilo nastalo.

2.2.2 Didaktična obdelava besedila

Izbiri besedil je sledila didaktična obdelava besedila. Ugotoviti sem morala, kateri deli bi bili učencem težje razumljivi, na kaj v besedilu je potrebno učence posebej opozoriti, določiti vzgojno-izobraževalne cilje za obravnavo posameznih besedil.

Pri izbiri odlomkov iz posameznih del sem pazila, da niso dolgi in da dajejo več možnosti za interpretacijo. Neznane besede so razložene takoj za umetnostnim besedilom, nato pa v okvirju sledijo vprašanja. Ta del priprave učbenika je bil morda najtežji, saj morajo biti vprašanja prilagojena sposobnostim učencev.

Kjer ob besedilu navajam tudi pojasnila, so le-ta zapisana pod vprašanji.

2.2.3 Oblikovanje poglavij

Že ko sem se odločila za literarnozgodovinsko načelo oblikovanja, je bila določena razvrstitev besedil v učbeniku. Besedila sem uvrstila v devet poglavij, prvo poglavje je uvodno in učenca seznani z nekaterimi književnimi pojmi. Poglavja sem začela z literarnozgodovinskim uvodom. Izjemi sta bili 2. in 10. poglavje (Ljudsko slovstvo, Književnost od leta 1941-1945). 3. poglavje (Protestantizem) se je začelo s Trubarjevim besedilom, pomen obdobja pa sem utemeljila za odlomkom.

2.2.4 Zbiranje mnenj o podobi učbenika in dokončno oblikovanje

Poskusno verzijo učbenika sem dala v pregled štirim kolegicam. Za mnenje o primernosti vprašanih sem prosila tudi šolsko pedagoginjo. Pri nadaljnjem oblikovanju učbenika sem upoštevala njihovo mnenje in predloge. Dodala sem pet besedil (basen, epigram, pregovore, živalsko pravljico, Menartovo pesem). Preoblikovala sem nekatera vprašanja in pojasnila, poglavja sem zaokrožila z vprašanji za ponovitev.

Učenci so tako popravljen učbenik začeli uporabljati novembra 1994. Pouk književnosti je resnično postal prijetnejši, vendar sem kmalu začela ugotavljati, da bi bilo mogoče marsikaj storiti boljše. Začela sem pripravljati spremembe, k čemur me je spodbudilo med drugim tudi to, da je za oddelek kovinarjev, ki imajo teoretični pouk v drugi polovici šolskega leta, zmanjkalo učbenikov in je bilo potrebno dati v vezavo dodatno število izvodov. Pri novi verziji učbenika sem upoštevala nekatera navodila dr. Bože Krakar Vogel pa tudi pripombe učiteljic, ki so učbenik uporabljale.

2.3 Zgradba učbenika

Učbenik uvaja poglavje Uvod v književnost, ki učenca seznani s pojmi književnost, ljudska in umetna književnost, oblike književnosti in književne vrste. Kratko razlago sem povzela po učbeniku Janka Kosa Književnost.

Uvodnemu poglavju sledi glavni del učbenika: Slovenska književnost skozi stoletja. Sestavljeno je iz enajstih poglavij: Srednjeveško pismenstvo ali obdobje prvih zapisov, Ljudsko slovstvo, Protestantizem, Protireformacija in barok, Razsvetljenstvo, Romantika, Realizem, Moderna, Obdobje med obema vojnama, Književnost od leta 1941 do 1945 in Sodobna književnost. Odločila sem se torej za litarnozgodovinsko izbiro in razporeditev vsebin, saj je na ta način najlažje doseči cilj, ki ga zastavlja katalog znanja: prebrana besedila in njihove avtorje zna učenec uvrstiti v ustrezno časovno in slogovno obdobje.

V učbenik sem uvrstila štiriinštirideset besedil. Ker sem hotela predstaviti čim več avtorjev, sem se odločila predstaviti vsakega avtorja z le enim delom, za katerega sem menila, da je zanj značilno, obenem pa doživljajsko blizu učencem, ki jim je učbenik namenjen. Izjemo sem naredila pri Linhartu in Prešernu. Na koncu umetnostnega besedila so vprašanja, ki so lahko v oporo pri obravnavi besedila ali pa za samostojno delo. K besedilom so dodana nekatera osnovna literarnoteoretična in literarnozgodovinska pojasnila. Obsežnejše biografske podatke sem dodala le pri Francetu Prešernu, Ivanu Cankarju in Prežihovem Vorancu (glede na zahtevo v katalogu znanja).

Posamezna poglavja se začenjajo s kratko oznako dobe, vsako književno obdobje zaokrožajo vprašanja za ponovitev.

Učbenik zaključuje preglednica slovenske književnosti skozi stoletja.

2.4 Izbira besedil

Za boljšo predstavo o sestavi učbenika dodajam seznam besedil:

UVOD V KNJIŽEVNOST	3
SLOVENSKA KNJIŽEVNOST SKOZI STOLETJA	5
1. SREDNJEVEŠKO PISMENSTVO	5
ALI OBDOBJE PRVIH ZAPISOV	5
2. LJUDSKO SLOVSTVO	7
KURENT	7
SVETI LUKEŽ	9
AJDA IN SLOVENCI	10
LEPA VIDA	11
AL ME BOŠ KAJ RADA MELA	12
LJUDSKA MODROST	13
3. PROTESTANTIZEM	14
Primož Trubar: TA EVANGELI SVETEGA MATEVŽA, 1555	14
4. PROTIREFORMACIJA IN BAROK	16
Janez Svetokriški: IZ PRIDIGE NA NOVEGA LETA DAN	16
5. RAZSVETLJENSTVO	18
Anton Tomaž Linhart: ŽUPANOVA MICKA	18
Anton Tomaž Linhart: TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI	20
Valentin Vodnik: DRAMILO	20
6. ROMANTIKA	22
France Prešeren: POD OKNOM	23
France Prešeren: KRST PRI SAVICI	24
France Prešeren: ZDRAVLJICA	26
7. REALIZEM	29

<i>Fran Levstik: MARTIN KR PAN</i>	29
<i>Simon Jenko: OBRAZI</i>	31
<i>Josip Jurčič: DESETI BRAT</i>	31
<i>Josip Stritar: OPICA IN NJENA OTROKA</i>	33
<i>Janez Trdina: GOSPODIČNA</i>	34
<i>Simon Gregorčič: SOČI</i>	35
<i>Ivan Tavčar: VIŠOŠKA KRONIKA</i>	36
<i>Janko Kersnik: KOLESARJEVA SNUBITEV</i>	38
<i>Anton Aškerc: MEJNIK</i>	40
8. MODERNA	42
<i>Dragotin Kette: NA TRGU</i>	42
<i>Josip Murn - Aleksandrov: V DALJAVI</i>	43
<i>Ivan Cankar: HLAPEC JERNEJ IN NJEGOVA PRAVICA</i>	43
<i>Oton Župančič: ŽEBLJARSKA</i>	45
9. OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA	47
<i>EKSPRESIONIZEM (1918-1930)</i>	47
<i>Srečko Kosovel: GODBA POMLADI</i>	47
<i>SOCIALNI REALIZEM (1930-1941)</i>	48
<i>France Bevk: KAPLAN MARTIN ČEDERMAC</i>	48
<i>Ciril Kosmač: GOSENICA</i>	49
<i>Lovro Kuhar - Prežihov Voranc: POTOLČENI KRAMOH</i>	50
10. KNJIŽEVNOST OD LETA 1941 DO 1945	53
<i>Karel Destovnik - Kajuh: LJUBEZENSKE</i>	53
<i>Vladimir Pavšič - Matej Bor: SREČANJE</i>	54
11. SODOBNA KNJIŽEVNOST	55
<i>Tone Pavček: PREPROSTE BESEDE</i>	55
<i>Janez Menart: CROQUIS</i>	56
<i>Dane Zajc: VSE PTICE</i>	57
<i>Edvard Kocbek: MOČNA RDEČA JUNCA GREŠTA</i>	57
<i>Beno Zupančič: SEDMINA</i>	58
<i>Svetlana Makarovič: KAKO SE JE OPICA SPREMENILA</i>	59
<i>Gregor Strniša: ŽABE</i>	60
<i>Frane Milčinski Ježek: PISMO ZA MARY BROWN</i>	62
EPIGRAM ZA KONEC	63
PREGLED LITERARNIH OBDOBIJ V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI	64

2.5 Vprašanja

2.5.1 Vprašanja v učbenikih za književnost — splošno

Vprašanja imajo v sodobnih učbenikih za književnost pomembno vlogo. Menim, da predstavlja izbira vprašanj težjo plat priprave učbenika, saj morajo biti primerna sposobnostim učencev, ki jim je učbenik namenjen. Pri sestavljanju učbenika sem imela največ težav ravno pri sestavi vprašanj, saj morajo biti zaradi nižje sposobnosti učencev v dveletnih poklicnih šolah čim bolj konkretna, preprosta in razumljiva.

2.5.2 Vprašanja v Slovenski književnosti

Vprašanja v učbeniku lahko razdelimo v dve skupini. Prvo in večjo skupino predstavljajo vprašanja, vezana na posamezno besedilo. Zaradi strukture učencev prevladujejo vprašanja nižjega nivoja, in sicer enopomenska — spominska. Preverjajo, kako so si zapomnili podrobnosti iz besedila.

Primeri: *Kdo je bil Kurent? Kako je Lukeževa žena sprejela gosta? Katere lastnosti je imel čudežni koren? Kaj je privedlo Krpana na Dunaj?*

Med vprašanja nižjega nivoja sodijo tudi alternativna vprašanja, vendar je pravih odločevalnih vprašanj le pet, pet pa sem jih dopolnila z vprašanji in nalogami višjega nivoja: zakaj, dopolni, utemelji, primerjaj.

Med vprašanji višjega nivoja močno prevladujejo vprašanja za razumevanje, ki se od enopomenskih vprašanj ločijo po tem, da mora učenec oblikovati odgovor samostojno in selektivno. Odgovor je lahko daljši in ni strogo omejen in z vprašanjem že vnaprej določen.

Primeri: Kakšen je odnos med človekom in naravo v prvi pesmi in kakšen v drugi? Kakšna je razlika med Sočo v zgornjem in spodnjem toku? Kako to razliko ponazori pesnik? Katere lastnosti kaplana Martina Čedermaca se pokažejo ob njegovi zadnji pridigi? Kaj je Lovra privedlo do tega, da je spremenil svoj odnos do nebogljene sirote? Razloži hudičeve besede: Od nekdanj me je veselilo prižigati ljudem luči in jim točiti čisto vino.

Učenec mora ob nekaterih besedilih primerjati besedila in pojave med seboj: *Poišči razlike med obema pesmima. V čem se razlikujeta basen in živalska pripovedka? Katero balado še poznaš? Primerjaj jo z Mejnikom in ugotovi razlike (avtorstvo, zgradba, slog ...). Primerjaj Borovo pesem s Kajuhovo.*

Vprašanj, ki zahtevajo vrednotenje, je manj: *Kaj meniš o Izidorjevem očetu? Kakšen vtis je naredila pesem nate? Kaj meniš o sodnikovem odgovoru? Razloži svoj odnos do ljudi, ki imajo kako pomanjkljivost. Kakšno je tvoje mnenje o položaju človeka v današnjem svetu? Po uporabi učbenika v praksi sem ugotovila, da bi moralo biti takšnih vprašanj tudi več, saj pri učencih spodbujajo samostojno razmišljanje.*

Manjši poudarek je na analizi z uporabo literarne teorije. Učenec mora poiskati motive, določiti temo, pesniška sredstva (ukrasni pridevek, metafora, primera, metonimija, onomatopoiija, poosebitev), določati književno vrsto in zvrst. Rimo in verz določa le v Prešernovi in Jenkovi pesmi.

Na sporočanje in ustvarjalnost se nanašajo naloge, kot so: *Napiši obnovo. Napiši sestavek z dvogovorom in samogovorom. S sošolcem dramatiziraj odlomek. K različnim oblikam sporočanja je potrebno učence spodbujati čim bolj pogosto ob vseh besedilih.*

Vključena so tudi vprašanja, ki povezujejo pouk književnosti z jezikovnim. (*Poišči sopomenke ... Narečne izraze zamenjaj z zbornimi.*)

Učenci na vprašanja lahko odgovarjajo samostojno, vendar naj bi jih predhodno pregledali skupaj z učiteljem in že pred začetkom dela pojasnili morebitne nejasnosti. Čeprav sem skušala vprašanja oblikovati čim bolj preprosto, pa gotovo ne morejo biti popolnoma razumljiva prav vsem učencem.

Vprašanja, ki se nanašajo na umetnostno besedilo, so ločena od ostalega teksta z okvirjem. Izjemoma je postavljenih nekaj vprašanj oziroma nalog na koncu pojasnil: *Kakšna je razlika med bajko in legendo?; Preglednico dopolni z ustreznimi primeri (naslovi pesmi, verzi); Kakšne so kitice v Uvodu? Ugotovi, kakšna sta verz in rima; Ugotovi, katera dela Ivana Cankarja imate v vaši šolski knjižnici ...*

Na koncu vseh poglavij so vprašanja za ponovitev. Večina je enopomenskih spominskih vprašanj. Z njimi učenec ponovi, kar je izvedel o določenem književnem obdobju, katere književnike in pojme je spoznal.

Vprašanja, ki se nanašajo na razmere v času, v katerem je delo nastalo, usmerjajo učenca v uporabo literarnih in zgodovinskih priročnikov in knjižnice. Ob tem je potrebno poudariti, da bi morala biti ena izmed prvih ur pouka slovenskega jezika in književnosti obisk v knjižnici. Tam se učenec seznani z ureditvijo in fondom knjižnice, načinom dela in pravili izposoje. To je toliko bolj pomembno, ker učenci, ki obiskujejo poklicno šolo, običajno niso uporabniki knjižnic. Učence ob tej priložnosti seznanimo z leksikoni, enciklopedijami, slovarji in drugimi priročniki, ki jih premore šolska knjižnica. Nekaj ur je potrebno posvetiti uporabi priročnikov. Naučimo jih uporabljati vsaj Leksikon Cankarjeve založbe in Slovar slovenskega knjižnega jezika.

2.6 Analiza uporabnosti učbenika

Učbenik je v šolskem letu 1994/95 uporabljalo 146 učencev v osmih oddelkih dveletne poklicne šole (gradbena in kovinarska dveletna šola), ki sodijo v sklop Srednje tehniške in zdravstvene šole v Novem mestu. Uporablja ga tudi oddelek za begunce v šoli ob delu. Pouk v teh oddelkih izvajamo štiri učiteljice.

14. januarja je zaključil s poukom prvi oddelek, ki je uporabljal učbenik Slovenska književnost. V učbenik so uvrščeni vsi teksti, obravnavani v tem oddelku v prvem letniku. V prvem letniku so spoznali učne vsebine od ljudskega slovstva do romantike, v drugem letniku pa od realizma do sodobne književnosti.

Z učbenikom je delo zelo olajšano. Odpadle so skrbi za fotokopije, ki so jih učenci tako radi izgubljali. Zmanjšal se je strah pred zaključnim izpitom, saj so točno vedeli, kaj morajo znati. Zaključni izpit je uspešno opravilo vseh petnajst učencev.

Konec januarja sem anketirala ostale tri učiteljice,⁴ ki poučujejo v dveletni šoli, saj sem bila prepričana, da so si po nekajmesečni uporabi učbenika že oblikovale mnenje o njem.

Učiteljice so novi učbenik lepo sprejele, saj so bile doslej prepuščene lastni iznajdljivosti. Težave občutijo pri obravnavi starejših tekstov, ki so učencem zaradi jezika še bolj nerazumljivi. Literarnoteoretične informacije jim zadostujejo, glede literarnozgodovinskih pojasnil pa je ena izmed učiteljic pogrešala več informacij o reformaciji. Pri sestavi učbenika sem posebej upoštevala načelo, da se mora učitelj v oddelkih SKR omejiti na najnujnejše. V učbeniku za dveletne šole naj bi bilo toliko informacij, kolikor naj bi jih učenec znal. Učitelj mora sam presoditi, koliko pojasnil bo dodal, zavedati pa se mora, da je poudarek na besedilu. Vse tri učiteljice posebej občutijo problem vprašanj. Tudi sama sem ob uporabi učbenika ugotavljala, da so nekatera še vedno prezahtevno oblikovana in da jih je treba spremeniti. Strinjam se s pripombo, da bi bil učbenik s slikovnim gradivom dosti bolj privlačen, vendar pa je to, dokler je le v obliki skript, težko izvedljivo.

3. Zaključek

Delo v oddelku skrajšanega programa je lahko uspešno in v zadovoljstvo, če učitelj sprejme učence brez predsodkov, takšne, kot so. Če upošteva smernice za delo v dveletnih poklicnih šolah, svojih ciljev in zahtev ne bo postavil previsoko. Učenci bodo ob doživljanju uspeha začeli spreminjati tudi svoj odnos do materinščine, kar nam mora biti eden izmed najpomembnejših ciljev. K odnosu do materinščine in motivaciji za delo veliko prispeva tudi preskrbljenost z učnimi pripomočki. Brez dvoma je učbenik učenčev glavni pripomoček in nižje sposobnosti ima učenec, večji pomen ima zanj učbenik. Žal pa je ravno za dveletne poklicne šole v tem pogledu storjeno najmanj.

Ko sem pričela s sestavljanjem učnega pripomočka za svoje učence, sem si delo predstavljala veliko bolj preprosto, kot je bilo potem v resnici. Čeprav je učbenik že našel pot med prve uporabnike, se zavedam, da delo še ni končano in da to sploh še ni učbenik, kakršnega bi želela pripraviti. Marsikaj bi lahko še spremenila in seveda tudi dodala, npr. več vprašanj za vzbujanje predstav, zaznavanje razpoloženj, vrednotenje ... Morda bi bilo dobro kot drugi del dodati še besedila iz svetovne književnosti. Ta bi bila lahko razvrščena tudi po drugačnem načelu, kot so besedila iz slovenske književnosti, npr. po tematskem. Učbenik bi popestrila besedila, ki bi bila zanimiva za učence in bi spodbujala predvsem branje (odlomki iz zgodovinskih, pustolovskih, kmečkih povesti, znanstvene fantastike, stripov, anekdote ...). Slikovno gradivo bi dalo učbeniku privlačnejši videz. Seveda bi moralo biti funkcionalno vključeno.

Pri sestavljanju novih učnih načrtov in učbenikov pa bi morali sestavljalci imeti v mislih, da mora obveljati na posameznih stopnjah izobraževanja različno načelo uvrščanja besedil: če bodo v triletnih poklicnih šolah besedila uvrščena po tematskem načelu, ne sme veljati isto načelo tudi v

⁴ Slavka Breznikar, Barica Kraljevski, Ksenija Lorber.

učbenikih za dveletne poklicne šole. Učenci si z izobraževanjem v SKR dopolnijo osnovnošolsko izobrazbo in mnogi nadaljujejo šolanje v triletni poklicni šoli. Ker gre za dopolnjevanje osnovnošolskih znanj, pa bi vsekakor moralo veljati pri pouku književnosti v dveletni poklicni šoli isto načelo kot v 8. razredu osnovne šole.

Danes doživljajo poklicne šole velike spremembe, ki bodo gotovo vplivale tudi na pouk materinščine. Potrjen je že učni načrt za triletno poklicno šolo in prav bi bilo, da pridejo zdaj na vrsto dveletne poklicne šole. Upajmo le, da bo novi učni načrt usklajen z nalogami in cilji, ki jih ima SKR.

Literatura

Dveletni in triletni program poklicnih šol (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 105-110.

Boža Krakar - Vogel (1993). Didaktična struktura in uporabna načela pouka književnosti. Književnost v prvem letniku srednje šole: priročnik za učitelja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 7-25.

Boža Krakar - Vogel (1991). Skice za književno didaktiko. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 32 str.

Barica Marentič - Požarnik, Leopoldina Plut (1980). Kakršno vprašanje, takšen odgovor: priročnik o pedagoško-psiholoških osnovah zastavljanja kvalitetnih vprašanj pri pouku. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 82 str.

Vladimir Poljak (1974). Didaktika. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Vladimir Poljak (1983). Didaktično oblikovanje učbenikov in priročnikov. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 71 str.

Predlog Zakona o poklicnem izobraževanju z obrazložitvijo (1994). Šolski razgledi št. 17 (21. nov. 1994). Objave, str. 43.

Dragutin Rosandić (1986). Metodika književnog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga, 768 str.

Slovenski jezik in književnost: katalog znanja za zaključni izpit v poklicnih in strokovnih šolah (1991). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 30-45.

Slovenski jezik in književnost: učbenik za 1. in 2. letnik skrajšanih programov (1984). Maribor: Založba Obzorja, 381 str.

Jožica Jožef - Beg

Srednja tehniška in zdravstvena šola v Novem mestu